

marcel proust

akıp gider, uzun sürmez
mutluluğu kötülerin

Kayıp zamanda bir kibar kâhin

DESTEK YAYINLARI: 1657

FELSEFE: 79

**MARCEL PROUST / AKIP GİDER, UZUN SÜRMEZ MUTLULUĞU KÖTÜLERİN
Yayına Hazırlayan:** Ercan y Yılmaz

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Destek Yapım Prodüksiyon Dış Tic. A.Ş.

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü

Üretim Koordinatörü: Semran Karacayır

Editör: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: İlknur Muştı

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak-Mesud Topal-Meltem Kökboyun

Destek Yayınları: Ekim 2022

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-764-1

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

Tel. (0) 212 613 30 06

Destek Dukkan

marcel proust

akıp gider,
uzun sürmez
mutluluğu kötülerin

Kayıp zamanda bir kibar kâhin

Yayıma Hazırlayan: Ercan y Yılmaz

DESTEK
yayımları

Proust kimdir?

Marcel Proust, 10 Temmuz 1871'de Paris'in bir semti olan Auteuil'de doğdu. Varlıklı, saygın bir ailenin ilk çocuğuydu. Babası Dr. Adrien Achille Proust, Fransa'nın en seçkin bilim insanlarından biriydi. Avrupada kolera salgınının nedenleri ve yayılmasını araştırmakla görevli Dr. Proust'un tıp ve hijyen konulu birçok makale ve kitabı vardır. Proust'un annesi Jeanne Clémence Weil; zengin, kültürlü ve iyi eğitilmiş bir kadındı. 17. yüzyılın büyük klasik yazarlarını, özellikle Molière ve Racine'i çok severdi. Marcel Proust'un, kendisinden iki yaş küçük kardeşi Robert, babası gibi doktor olacaktı. Marcel ne kadar hastalıklı ve kırılğansa Robert de o kadar tersiydi.

Marcel, 10 yaşına geldiğinde yaşamını adeta zindana çevirecek astım krizlerinin ilkini yaşadı. Hastalıklı yanı ve babasının ondan sürekli kariyer beklemesi onu daha çok annesine yaklaştırdı. Hayatındaki en önemli kadın hep annesi oldu.

Babası, oğlunun kariyer yapabileceği bir işe girmesini çok istiyordu. Proust, buna karşılık vermek için

1896 yazında Bibliothèque Mazarine kütüphanesinde gönüllü bir işe girdi. Bir süre çalıştıktan sonra yıllarca sürecektir hastalık iznine ayrıldı. Sağlık problemlerine rağmen bir yıl (1889-90) Fransız ordusunda askerlik yaptı.

1903'te kardeşi Robert evlenip evden ayrıldı. Aynı yıl babasını kaybetti ama hiçbiri 1905'te annesinin ölümü kadar yıkmadı onu. Kendisine büyük bir miras ve aylık sabit gelir kaldı. Ama bu kayıplar onun sağlığını iyice bozdu. Son yıllarını yatak odasında geçirdi. Gündüzleri uyuyup geceleri romanını tamamlamaya çalıştı. Yaklaşık bir milyon iki yüz elli bin sözcük ve 3.000 sayfadan oluşan 20. yüzyıl edebiyatının en büyük eserlerinden biri olarak kabul edilen 7 ciltlik *Kayıp Zamanın İzinde*'yi yazdı. "Bu gece kitabıma 'Son' sözcüğünü yazdım. Şimdi ölebilirim artık" dedikten kısa süre sonra, 18 Kasım 1922'de Paris'te öldü.

Önsöz

Marcel Proust'un adını her duyduğumda içimdeki birine sesleniliyormuş gibi gelir bana. Karşılık vermek isteğim kendiliğinden gelir. Sesin geldiği yere döner, Proust'u konuşmayı ve onun hakkında konuşulani dinlemek isterim. Hakkında en çok konuştuğum yazar olabilir.

Peki neden bu metnin cümlelerinde ilerliyorum? Proust'u okumak, onu bilmek bize ne sağlayacak, hacimce de devasa bu romanı okumak bize ne vaat ediyor? Bu soruların öyle basit bir iki kelimelik yanıtı yoktur ki metin boyunca bunu yanıtlamaya çalışacağım. Şu kadarını konsantre duygularla söyleyebilirim: Proust okumak insana iyi gelir. Proust okumak insanı iyi eder ama ruhunuz Proust okurluğuna uygun değilse sizi verem de edebilir.

Yazarlar ya da kitaplar insanı iyi kılar mı, sanatın ve edebiyatın öyle bir gücü gerçekten var mı? Yaşar Kemal'in okurlarına temenni içeren vasiyetini hatırlatayım: "Bir, benim kitaplarımı okuyan katil olmasın,

savaş düşmanı olsun. İki, insanın insanı sömürmesine karşı çıksın. Kimse kimseyi aşağılayamasın.” Yaşar Kemal’i, Sait Faik’i, Orhan Kemal’i, Saramago’yu özümseyerek okuyanın dünyaya, insana ve diğer canlılara en ufak bir kötülüğünün dokunacağı düşünülemez bile. Bu, edebiyatın insanı, iyi kılma gücüyle açıklanabilir ancak. Filistinli şair Mahmud Derviş, “Şiir, bir uçağı düşüremez ama pilotun kafasını karıştırabilir” der. İyi bir şiir, iyi bir öykü, iyi bir romanın insanlığa katacağı güzellikleri sayamayız. Reşat Nuri Güntekin’in *Çalılık* romanı yayımlandıktan sonra Anadolu’da görülmemiş bir kadın öğretmen seferberliği başlar. Bir romanın toplumu değiştirebileceği sorusuyla karşılaştığımda bu bilgiyi hatırlarım. En büyük örnek ise *Binbir Gece Masalları...* Antoine Galland’ın çevirip derlediği bu muazzam masallar toplamı Fransızcada 1704’te yayımlanır. Büyük ilgi görür. Bu masalların Fransız Aydınlanması’na etki ettiği düşünülüyor. *Binbir Gece Masalları*’nın anlatılmaya başlanması zalim bir kralı “iyi insan” kılma girişimidir aslında. Yine edebiyatın iyi kılma yönüne varıyoruz burada. Proust da *Kayıp Zamanın İzinde* roman serisi boyunca gerek örtük gerekse de açık şekilde ismini vererek bu masallardan bahseder.

Edebiyat insanı iyi kılar, vicdanlı kılar, kibarlaştırır. Bunu sağlayan en büyük yazarlardan biri de bu metin boyunca bize eşlik edecek olan Marcel Proust’tur.

Önsözden çıkışta son olarak şunu belirtmem gerekir: Yazarın hayatı boyunca sadece bir eser yazdığına

inanan Proust'u yazmanın ne denli zor olacağını anlatmak bile güç. Öyle ki Beckett onun hakkında yazdığı *Proust* adlı metnin, yaşadığı süre boyunca Fransızcaya çevrilmesine izin vermemiştir. Kitap birçok dile çevrilir ama Fransızcasına izin vermez. Proust'a olan hayranlığı ve Proust'u anlatmanın güçlüğü bu metinde birleşmiştir.

Ercan y Yılmaz

*“Belki de gerçek
olan hiçliktir
ve hayatımız
var olmayan bir
rüyadır.”*

*– Marcel Proust,
Swamm’ların Tarafı*

Çocuk Marcel

Marcel, 10 Temmuz 1871’de Paris’in bir banliyösü (şehir merkezine bağlı ama merkezden uzak yerleşke, varoş) olan Auteuil’de doğdu. Neuilly-Auteuil-Passy birbirine komşu bu banliyö topluluğu bazen NAP olarak kısaltılır ve döneminde “şehrin en zengin, en kendini beğenmiş ve birçok yönden en rahatsız edici kısmı” olarak tanımlanıyor. Bohem denilince belki de akla gelecek ilk kişilerden olan ünlü Fransız şair Charles Baudelaire de Proust’un doğumundan elli yıl önce Auteuil’de doğmuştur. Dünya şiirini etkileyen şairin ölümünden dört yıl sonra aynı banliyöde bu kez dünya romanını etkileyecek bir yazar doğar. Auteuil aynı zamanda Victor Hugo ve Molière’in de yaşadığı yerdir.

Auteuil 1859 yılında çıkan kanunla Paris’e ilk bağlandığında, Paris idari haritasında 13. bölge olarak belirlenir ama ilçenin zenginleri, “on üç” sayısının uğursuzluk getireceğini düşünerek bunu kabul etmez,

gerekçe olarak numaralandırmadan sonra aksayan posta hizmetini gösterirler. Auteuil zengin ve siyaseten de muktedir şahsiyetlerin yaşadığı bir semt olduğu için bir süre sonra bölge numarası “16” olarak değiştirilecektir. 13 numarası ise Paris’in fakir banliyölerine verilir.

Marcel’in çocukluğunun büyük kısmını Auteuil ve Paris’in kuzeyinde bulunan Illiers köyünde halası Elisabeth Amiot’nun evinde geçer. Elisabeth halanın romandaki adı Léonie haladır. Illiers yarı otobiyografik olarak değerlendirilen *Kayıp Zamanın İzinde* roman serisindeyse Combray’e dönüşür. Illilers halkı, Proust’un doğumunun yüzüncü seneidevriyesi olan 1971’de köyün ismini Illiers-Combray olarak değiştirir. Aynı yıl Elisabeth halanın evi Proust Müzesi olarak açılır. Müzede aile portreleri ve kişisel eşyaları mevcut. Meşhur Madeleine (ya da Madlen) keki ile ölümsüz kılınmış, çiçek bahçesi, yarı ahşap ve ardından mozaik cephesi, pitoresk mutfağı, Marcel Proust ve Elisabeth Amiot halanın odaları romanda sık sık anlatılır.

Kayıp Zamanı İzinde, uyku, hayal, mum ışığı ve kitap üzerinden uzun bir anlatıyla başlıyor. Hatıra, hafıza merkezli bu roman *Swann’ların Tarafı* adlı ilk kısımda çaya batırılan Madlen kekinin iksir gibi anlatıcımızın hafızasını harekete geçirmesiyle okurunu hafıza dehlizlerinde dolaştırır. İhlamur çayına batırılmış yumuşak kekin kokusu adeta romanın anlatıcısı Marcel’in içsel bir zaman makinesinin yakıtı olur. Bu koku anlatıcımızı Combray’daki halasının evine ve çocukluğuna döndürür.

“Combray’e ait her şey benim için yok olmuşken, bir kış günü eve döndüğümde, üşümüş olduğumu gören annem, alışkın olmadığım halde, biraz çay içmemi önerdi. Önce istemedim, sonra, bilmem neden, fikir değiştirdim. Annem, birini gönderip, Küçük Madlen denilen, bir tarak midyesinin oluklu çenetleri arasında biçimlendirilmiş gibi görünen o kısa, tombul keklerden aldırdı. Az sonra, o kasvetli günün ve iç karartıcı bir yarının beklentisiyle bunalmış bir halde, yaptığım şeye dikkat etmeden, yumuşasın diye içine bir parça madlen attığım çaydan bir kaşık alıp ağzıma götürdüm. Ama içinde kek kırıntıları bulunan çay damağıma değdiği anda irkilerek, içimde olup biten olağanüstü şeye dikkat kesildim. Sebebi hakkında en ufak bir fikre bile sahip olmadığım, soyutlanmış, harikulade bir haz, benliğimi sarmıştı. Bir anda, hayatın dertlerini önemsiz, felaketlerini zararsız, kısıtlığını boş kılmış, aşkla aynı yöntemi izleyerek, benliğimi değerli bir öze doldurmuştu; daha doğrusu, bu öz, benliğimde değildi, benliğimin ta kendisiydi.”

Illiers-Combray’de kurulan müzenin ilham kaynağı da hafızayı tetikleyen bu dönüşler. Kasaba Proust evrenine dönüşmüş durumda. Dr. Proust Sokağı’nın köşesinde pastanenin kapısında “Léonie halanın keklerini aldığı yer” yazar. Müzede aile bireylerinin portre ve belgeleri; Marcel Proust’un elyazmaları sergilenir.

---

* Marcel Proust, *Kayıp Zamanın İzinde*, Çev. Roza Hakmen, YKY, Delta Serisi, 9. Basım, Şubat 2021, s. 48

Kasaba için şüphesiz Marcel Proust önemli. Proust için de önemli tabii. Altı ila dokuz yaşlarındayken yazlarını burada geçirmesi yeterlidir. Sonra başlayan astım krizleri ve çeşitli ot alerjisi Proust'u kasadan koparır. Çok sevdiği doğaya, betimlemeleriyle okurunun zihninde canlandırdığı çiçekler ve ağaçlara artık uzak kalacaktır. Illiers kasabası sonradan eve hatta yatak odasına hapsolacak Proust'un doğayla baş başa kaldığı ender zamanların mekânı olarak kalır. *Kayıp Zamanın İzinde*'nin anlatıcısı, hayatının sonraki evrelerinde çocukluğunda tanış olduğu her koku ve varlıkta kasabadaki günlerine döner. Çocukluğuna döner. "Bir insanın anavatanı çocukluğudur" diyor Doğan Cücenoglu. Proust'un anavatanı çocukluğunun altı ile dokuz yaşları arasındaki zamandır. Ötesi kayıp zamandır. Kaybolmuş zamandır. Uzun ve çarpıcı tabiat anlatılarının kaynağı hastalığından dolayı mahrum kaldığı tabiattır.

"Bahar geldiği halde bulvarlardaki ağaçların yeni yeni yapraklanmaya başladığı Paris'ten ayrılıp tren Saint-Loup'yla beni metresinin oturduğu banliyöde bıraktığında, bütün küçük bahçelerin, adeta bayraklarla donatılmış gibi, çiçek açmış meyve ağaçlarının beyaz sunaklarıyla donanmış olduğunu görüp hayran olduk. Belirli günlerde çok uzaklardan seyretmeye ginen kendine has, şiirsel, geçici ve yerel kutlamalara benziyordu, ancak bu kutlamayı düzenleyen, tabiattı. Kiraz ağaçlarının çiçekleri, beyaz bir kılıf gibi dallara sımsıkı yapışık

olduğundan, uzaktan bakınca, havanın hâlâ çok soğuk olduğu bu güneşli günde, henüz ne tam çiçeklenmiş ne de yapraklanmış ağaçların arasında, insan diğer yerlerde erimiş, çalılardan sonra orada hâlâ kalmış karlar gördüğünü zannedebilirdi. Ama büyük armut ağaçları, bütün evleri, mütevazı avluları daha geniş, daha düz, daha parlak bir beyazlıkla sarmalıyordu; sanki köyün bütün evleri, bütün bahçe duvarları aynı tarihte ilk komünyonlarını kutlamaktaydılar.”*

---

* Marcel Proust, *Kayıp Zamanın İzinde*, Çev. Roza Hakmen, YKY, Delta Serisi, 9. Basım, Şubat 2021, s. 1106

*“Uzaktaki
şeyler bazen
yakındakilerden
daha tanıdık
olabilir bizim
için.”*

*– Marcel Proust,
Guermantes Tarafı*

İyileştirici bir aile: Proust'lar

İngiltere'de bir grup yazar ve çevirmene “En çok etkilendiğiniz 20. yüzyıl romancısı kimdir?” ve “Sizce 21. yüzyılda en kalıcı etkiyi bırakacak olan romancı kimdir?” sorularıyla yapılan bir ankette adı en çok zikredilen yazar Marcel Proust olur. Asırlar boyunca okunacak, adı hiçbir zaman eskimeyecek bir yazar olduğunu düşünür eleştirmenler. Başarmak, geleceğe kalmak, adının öte asırlarda anılması...

Çocuk Marcel, evde gördüğü başarılı baba figürünün yanına bile yaklaşamayacağını düşünür. Bir yandan böyle bir babaya sahip olmakla gururlu, öte yandan ise işinin çok zor olduğunun bilinciyle hüznülüdür. Anne denen limana sığınır. Başarılı bir babanın oğlu olmanın zorluklarıyla büyür. Dr. Adrien Proust, dönemin Fransa'sında çok bilinen bir bilim insanıdır. Makaleleri tartışılan bir akademisyen, salgın hastalıklar konusunda Hindistan, Rusya ve birçok Avrupa kentinde semineler,